

Анастасія Попова

кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри господарського права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна)
avropova@meta.ua

УДК 346.56:346.7

ТОРГІВЛЯ ВАЛЮТНИМИ ЦІННОСТЯМИ ЯК ВИД ПРОФЕСІЙНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

АНОТАЦІЯ. Необхідність удосконалення правового регулювання торгівлі валютними цінностями, незначна кількість теоретичних досліджень і недостатня розробленість проблематики цієї правової категорії зумовлює актуальність зазначеної статті.

Метою статті є аналіз співвідношення торгівлі валютними цінностями і валютних операцій, категорій “торгівля” та “обмін”. На підставі виділених основних ознак запропонувати визначення торгівлі валютними цінностями. Класифікувати зазначений вид професійної фінансової діяльності за різними критеріями.

Зроблено висновок, що торгівля валютними цінностями є формою обміну валютними цінностями, яка здійснюється за допомогою укладення відповідних договорів купівлі-продажу; категорії “валютні операції” і “торгівля валютними цінностями” співвідносяться як ціле і частина, оскільки згідно з чинним законодавством торгівля валютними цінностями виділяється як складова валютних операцій. Виявлено недолік законодавчого регулювання господарських відносин на валютному ринку в частині закріплення переліку валютних цінностей, який розширюється на підзаконному рівні.

У результаті проведеного аналізу основних ознак торгівлі валютними цінностями запропоновано визначити цю правову категорію як професійну фінансову діяльність банків і небанківських установ щодо обміну валютних цінностей у готівковій та (або) безготівковій формі (для банківських металів – із або без фізичної поставки) шляхом укладення переважно договорів купівлі-продажу на валютному ринку України та на міжнародних валютних ринках.

Авторка зробила висновок, що торгівля валютними цінностями є окремим видом професійної фінансової діяльності, що характеризується наявністю притаманних їй кваліфікуючих ознак: особливий (обмежений) суб’єктний склад – банки і небанківські установи; зміст – фінансова послуга з обміну валютних цінностей;

Анастасія Попова

комерційний і ризиковий характер; поєднання приватних і публічних інтересів; здійснюється у сфері суспільного виробництва – на валютному ринку України та на міжнародних валютних ринках.

Торгівлю валютними цінностями пропонується класифікувати за такими критеріями: суб'єктивним складом; сферою здійснення; видом валютних цінностей; формою здійснення; способом здійснення.

Ключові слова: валютні операції; валютні ризики; торгівля валютними цінностями; професійна фінансова діяльність; обмін.

Активна глобалізація фінансової сфери істотно змінює умови здійснення господарської діяльності, зокрема, рух капіталів у формі позик, кредитів, торгівлі цінними паперами та валютними цінностями. У сучасній сфері господарювання торгівля валютними цінностями набуває все більшої значущості для національної економіки, оскільки є джерелом підвищення фінансової спроможності країни. Висока ризикованість її здійснення і значне зростання валютних операцій у господарській діяльності зумовлює необхідність дослідження торгівлі валютними цінностями як виду професійної фінансової діяльності, що характеризує безумовну актуальність зазначеної статті.

Поняття валютних операцій, валютних ризиків та їх видів, торгівля валютними цінностями досліджували такі вчені: з економічної точки зору – О. Береславська, Г. Галещук, Р. Костенко, О. Пруський, М. Ребрик, із правових позицій – О. Костюченко, О. Шереметьєва, з позицій державного управління – Т. Філіпенко та ін. При цьому торгівля валютними цінностями не досліджувалась як господарсько-правова категорія, зокрема як вид професійної фінансової діяльності.

Мета дослідження – з'ясувати суть категорій “торгівля” та “обмін”, проаналізувати співвідношення торгівлі валютними цінностями і валютних операцій, сформулювати визначення торгівлі валютними цінностями як виду професійної фінансової діяльності, виділити її основні ознаки та види.

На ринку фінансових послуг склалися відносини щодо здійснення господарської діяльності з обміну валют. З прийняттям Закону України “Про валюту і валютні операції” (далі – Закон про валюту) цей вид професійної фінансової діяльності отримав назву “торгівля валютними цінностями”, тобто ‘операції з купівлі, продажу або обміну валютних цінностей, що здійснюються як у готівковій формі (для банківських металів – із фізичною поставкою), так і безготівковою формі (для банківських металів – без фізичної поставки)’ (п. 11 ст. 1)¹.

¹ Про валюту і валютні операції: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2473-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 30. ст. 239.

Таким чином, відповідно до чинного законодавства зміст діяльності з торгівлі валютними цінностями становлять їх купівля/продаж або обмін.

З'ясуємо сутність таких категорій, як “торгівля” та “обмін”.

З економічної точки зору торгівля переважно розглядається у двох значеннях: 1) як самостійна галузь народного господарства, яка пов'язує виробників і споживачів у процесі обміну виробленої продукції на грошові кошти з метою одержання прибутку; 2) як сукупність двосторонніх угод купівлі-продажу. Відносини купівлі-продажу не можуть існувати без торгівлі, оскільки виникають у процесі її функціонування².

Згідно з Національним стандартом України ДСТУ 4303:2004 “Роздрібна та оптова торгівля. Терміни та визначення понять” торгівля – ‘вид економічної діяльності у сфері товарообігу і просування їх від виробника до споживача у формі купівлі-продажу та надання пов'язаних із цим послуг’ (п. 4.1.). Зі свого боку торговельна діяльність розглядається як: ‘підприємницька діяльність щодо купівлі та продажу товарів; посередницькі операції; діяльність із надання агентських, представницьких, комісійних та інших послуг у просуванні товарів від виробника до споживача’ (п. 4.2.)³.

Необхідною умовою розрахунків у сфері зовнішньої торгівлі при наданні послуг, кредитів, інвестицій тощо є обмін однієї валюти на іншу у формі купівлі чи продажу⁴. Коли йдеться про торгівлю валютними цінностями, то національна та іноземна валюти розглядаються як специфічний товар, який є предметом купівлі-продажу.

Таким чином, торгівля валютними цінностями є формою обміну валютними цінностями, що здійснюється за допомогою укладення відповідних договорів купівлі-продажу. У законодавчому визначенні торгівлі валютними цінностями окремо виділяються три правові категорії: купівля, продаж і обмін, але не робиться акцент на їх розмежуванні. Закон про валюту не містить положень, які б пояснювали різницю між цими категоріями. У постанові Правління Національного банку України (далі – НБУ) “Про затвердження Положення про структуру валютного ринку України, умови та порядок торгівлі іноземною валютою та банківськими металами на валютному ринку України” виділяються і визначаються: 1) купівля (продаж) іноземної валюти/банківських мета-

² І Бубенець, ‘Сучасний стан торгівлі як галузі господарської діяльності’ [2009] 1(1) Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг 337.

³ Національний стандарт України ДСТУ 4303:2004 “Роздрібна та оптова торгівля. Терміни та визначення понять” <<http://www.dt-kt.com/natsionalniy-standart-ukrayini-dstu-4303-2004-rozdribna-ta-optova-torgivlya>> (дата звернення: 21.01.2020).

⁴ В Журавель, ‘Тенденції функціонування світового фінансового ринку’ (2011) 935 Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна 145.

лів за гривні; 2) обмін іноземної валюти/банківського металу. Натомість обмін іноземної валюти також визначається як операції з купівлі (продажу) однієї іноземної валюти за іншу іноземну валюту⁵, тобто змістом цих двох господарських операцій є купівля або продаж. Єдина різниця у тому, що у першому випадку – це операції з купівлі-продажу іноземної валюти за гривні, а у другому – за іншу іноземну валюту. Положення в частині визначення поняття обміну банківського металу – “одного банківського металу в інший або в іноземну валюту” – видається неправильно сформульованим. Законодавець не визначив, яку операцію необхідно здійснити для обміну банківського металу на інший. У цьому випадку найбільш доречним видається використання терміна “конвертація”, який за буквальним тлумаченням означає переведення з одного стану в інший⁶. Що ж до обміну банківського металу на іноземну валюту, то він також здійснюється як операція з купівлі-продажу. Крім того, до поняття обміну іноземної валюти/банківського металу не увійшла валютна операція з обміну зливка банківського металу на зливки більшої або меншої маси, яка також здійснюється банками.

Назва послуги за Законом про валюту відповідає Директиві 2013/36/ЄС “Про доступ до діяльності кредитних організацій і пруденційний нагляд за діяльністю кредитних організацій та інвестиційних компаній”, згідно з п. 7 Додатку 1 якої виділяється така фінансова послуга, як торгівля за свій рахунок або за рахунок клієнтів: (b) іноземна валюта⁷.

Доцільно проаналізувати співвідношення таких категорій, як торгівля валютними цінностями і валютні операції. У науковій літературі та чинному законодавстві поняття валютних операцій визначається по-різному.

У бухгалтерському законодавстві використовується термін “операція в іноземній валюті”. Зокрема, у п. 4 наказу Міністерства фінансів України “Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 21 ‘Вплив змін валютних курсів’” операція в іноземній валюті визначається як господарська операція, вартість якої визначена в іноземній валюті або яка потребує розрахунків в іноземній валюті⁸. Ззна-

⁵ Про затвердження Положення про структуру валютного ринку України, умови та порядок торгівлі іноземною валютою та банківськими металами на валютному ринку України: постанова Правління Національного банку України від 2 січня 2019 р. № 1. *Офіційний вісник України*. 2019. № 13. С. 153.

⁶ ‘Конвертація’ (СЛОВНИК.ua) <<https://www.slovnik.ua/index.php?sword=конвертація>> (дата звернення: 21.01.2020).

⁷ Directive 2013/36/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on access to the activity of credit institutions and the prudential supervision of credit institutions and investment firms, amending Directive 2002/87/EC and repealing Directives 2006/48/EC and 2006/49/EC <<https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2013/36/oj>> (accessed: 21.01.2020).

⁸ Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 21 “Вплив змін валютних курсів”: наказ Міністерства фінансів України від 10 серпня 2000 р. № 193. *Офіційний вісник України*. 2000. № 34. С. 212.

чене Положення було розроблене на основі Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 21 (МСБО 21) “Вплив змін валютних курсів”⁹, яке також застосовується для обліку валютних операцій суб’єктів господарювання. В економічній літературі часто ототожнюють валютні операції та операції в іноземній валюті, аргументуючи це застосуванням у міжнародній практиці терміна “*Foreign Currency Transactions*”, який об’єднує зазначені поняття¹⁰. Водночас деякі науковці відзначають негативний вплив на формування облікової інформації на підприємствах через неузгодженість і різноманітність законодавчого та доктринального тлумачень термінів “валютні операції” та “операції в іноземній валюті”. З огляду на це пропонується визначати валютні операції як операції суб’єктів валютних відносин із валютними цінностями, що реалізуються через угоди на валютному ринку, у процесі здійснення зовнішньоекономічної діяльності суб’єктами господарювання і в результаті руху цінностей на території України та за її межі (за винятком операцій у національній валюті між резидентами). Зі свого боку операції в іноземній валюті розглядаються як окремий вид валютних операцій, інструментом яких є іноземна валюта, платіжні інструменти або фондові цінності, виражені в іноземній валюті¹¹. Деякі вчені-економісти не виділяють проблему співвідношення зазначених категорій і у своїх дослідженнях, використовуючи термін “валютні операції”, пропонують його визначати як будь-які операції торговельного, кредитного чи розрахункового характеру, пов’язаних із використанням валюти та платіжно-кредитних інструментів, виражених у валюті¹².

У юридичній літературі валютні операції розглядаються як сукупність дій (правочинів) суб’єктів валютних правовідносин, зокрема: вивезення і переказ валюти, її продаж та обмін, розміщення валютних цінностей тощо¹³. Досліджуючи систему державного управління у сфері валютних правовідносин, Т. Філіпенко визначає валютні операції також через сукупність юридично обумовлених дій, що включають: дії, результатом яких є перехід права власності на валюту та валютні цінності, їх розміщення чи надання (отримання) послуг щодо обслуговування рахунків

⁹ Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 21 (МСБО 21). Вплив змін валютних курсів, виданий Радою з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку зі змінами станом на 1 січня 2012 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_022> (дата звернення: 21.01.2020).

¹⁰ І Смірнова та Н Смірнова, ‘Вплив зміни валютних курсів на фінансову звітність: аналіз закордонного та вітчизняного досвіду’ [2014] 2(1) Проблеми і перспективи розвитку підприємництва 128.

¹¹ Г Галещук, ‘Облік і аналіз операцій в іноземній валюті’ (автореф дис канд екон наук, 2015) 7.

¹² О Пруський, ‘Організація діяльності комерційних банків на валютному ринку України’ (автореф дис канд екон наук, 2006) 7.

¹³ О Костюченко, ‘Поняття та класифікація валютних операцій’ (2008) 11 Вісник Академії адвокатури України 40–1.

Анастасія Попова

у валюті та валютних цінностях, а також використання останньої як засобу платежу¹⁴.

Чинне валютне законодавство не містить визначення валютних операцій. Так, згідно з п. 1 ст. 1 Закону про валюту валютною операцією є операція, що має хоча б одну з таких ознак:

- а) операція, пов'язана з переходом права власності на валютні цінності та (або) права вимоги і пов'язаних з цим зобов'язань, предметом яких є валютні цінності, між резидентами, нерезидентами, а також резидентами і нерезидентами, крім операцій, що здійснюються між резидентами, якщо такими валютними цінностями є національна валюта;
- б) торгівля валютними цінностями;
- в) транскордонний переказ валютних цінностей та транскордонне переміщення валютних цінностей¹⁵.

Якщо критично аналізувати положення зазначеної статті, то в ній перераховуються більше види, а не ознаки валютних операцій. З огляду на це торгівля валютними цінностями є не ознакою, а видом валютних операцій, про що доцільно внести відповідні зміни до Закону про валюту.

Зі свого боку Податковий кодекс України встановлює, що торгівлею валютними цінностями є

<...> операції, пов'язані з переходом права власності на національну валюту України, іноземну валюту, платіжні документи та інші цінні папери, виражені у національній валюті України, в іноземній валюті або банківських металах, банківські метали¹⁶.

Таким чином, у цьому визначенні одна ознака валютних операцій визначається через іншу (за Законом про валюту), тобто змістом торгівлі валютними цінностями (друга ознака валютних операцій) є перша ознака валютних операцій у частині переходу права власності на валютні цінності.

З економічної точки зору валютні операції також розглядаються як більш широке поняття. Так, Р. Костенко зазначає, що на валютному ринку здійснюється не тільки купівля-продаж валюти, а й операції з цінними паперами в іноземній валюті¹⁷.

¹⁴ Т. Філіпенко, 'Механізм державного управління валютним ринком України' (автореф дис д-ра наук держ управ-ня, 2011) 18.

¹⁵ Про валюту і валютні операції (н 1).

¹⁶ Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>> (дата звернення: 21.01.2020).

¹⁷ Р. Костенко, 'Формування у майбутніх економістів знань про валютний ринок та біржові валютні операції у процесі професійної підготовки' (2010) 4 Економіка харчової промисловості 32.

Отже, згідно з чинним законодавством категорії “валютні операції” і “торгівля валютними цінностями” співвідносяться як ціле і частина, оскільки торгівля валютними цінностями виділяється як складова валютних операцій.

Торгівлі валютними цінностями притаманні такі ознаки професійної фінансової діяльності:

1. Для господарської діяльності з торгівлі валютними цінностями характерний особливий суб'єктний склад. Відповідно до чинного законодавства учасниками господарських відносин у сфері торгівлі валютними цінностями є: суб'єкти валютних операцій, уповноважені установи, НБУ. Суб'єктами валютних операцій визнаються резиденти та (або) нерезиденти, які здійснюють валютні операції. До групи уповноважених установ входять банки, небанківські фінансові установи та оператори поштового зв'язку (пункти 10, 14 ч. 1 ст. 1 Закону про валюту). Слушною новелою у постанові Правління НБУ “Про затвердження Положення про порядок видачі небанківським фінансовим установам, операторам поштового зв'язку ліцензій на здійснення валютних операцій”¹⁸ (з січня 2019 р.) стало закріплення поняття небанківських установ, оскільки оператори поштового зв'язку також здійснюють валютні операції, але не є фінансовими установами. Зокрема, небанківська установа – це небанківська установа, яка є фінансовою установою, або оператор поштового зв'язку. Отже, господарська діяльність із торгівлі валютними цінностями здійснюється виключно зазначеними спеціальними суб'єктами господарювання (банками і небанківськими установами) на професійних засадах і на підставі ліцензії НБУ. Крім того, валютне законодавство встановлює обмеження щодо здійснення торгівлі певними валютними цінностями, зокрема, торгівля банківськими металами з фізичною поставкою може здійснюватися виключно банками¹⁹.

2. Змістом професійної фінансової діяльності з торгівлі валютними цінностями є фінансова послуга з обміну валютних цінностей. Валютними цінностями згідно з чинним законодавством є національна валюта (гривня), іноземна валюта та банківські метали. Великий енциклопедичний юридичний словник розглядає валюту (італ. *valuta*, від лат. *valeo* – коштую) у трьох значеннях: 1) грошова одиниця, яка є основою грошової системи держави; 2) грошові знаки зарубіжних країн, кредитні документи (векселі, чеки тощо), що використовуються у міжнародних

¹⁸ Про затвердження Положення про порядок видачі небанківським фінансовим установам, операторам поштового зв'язку ліцензій на здійснення валютних операцій: Постанова Правління Національного банку України від 9 серпня 2002 р. № 297. *Офіційний вісник України*. 2002. № 36. С. 108.

¹⁹ Про затвердження Положення про структуру валютного ринку України, умови та порядок торгівлі іноземною валютою та банківськими металами на валютному ринку України (н 5) п. 12 розділу III.

розрахунках; 3) тип грошової системи держави (валюта золота, валюта срібла, валюта паперова)²⁰.

Так, національною валютою є: 1) грошові знаки грошової одиниці України, тобто гривні. Гривня є законним платіжним засобом на території України, яка існує у вигляді банкнот, монет, зокрема й обігових, пам'ятних та ювілейних монет і в інших формах, що перебувають в обігу. Національною валютою також є вилучені гривні або такі, що вилучаються з обігу, але підлягають обміну на грошові знаки, що перебувають в обігу; 2) кошти на рахунках у банках та інших фінансових установах, виражені у гривні; 3) електронні гроші, номіновані у гривні.

До іноземної валюти належать: 1) грошові знаки грошових одиниць іноземних держав у вигляді банкнот, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави або групи іноземних держав, а також вилучені або такі, що вилучаються з обігу, але підлягають обміну на грошові знаки, що перебувають в обігу; 2) кошти на рахунках у банках та інших фінансових установах, виражені у грошових одиницях іноземних держав і міжнародних розрахункових (клірингових) одиницях (зокрема у спеціальних правах запозичення), що належать до виплати в іноземній валюті; 3) електронні гроші, номіновані у грошових одиницях іноземних держав та (або) банківських металах (ч. 1 ст. 1 Закону про валюту).

Банківськими металами, зокрема, є золото, срібло, платина, метали платинової групи, доведені (афіновані) до найвищих проб відповідно до світових стандартів у зливках і порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, вироблені з дорогоцінних металів (п. 15 ст. 1)²¹.

Відповідно до Класифікатора іноземних валют та банківських металів в Україні виділяють три групи валют, де кожному найменуванню валюти присвоюється власний код (цифровий і літерний). До першої групи входять конвертовані валюти, які широко використовуються для здійснення платежів за міжнародними операціями, валюти країн – членів Європейського Союзу та банківські метали. Другу групу становлять конвертовані валюти, які широко не використовуються для здійснення платежів за міжнародними операціями, а третю групу – неконвертовані валюти²².

Зазначений перелік валютних цінностей розширюється на підзаконному рівні, що вважаємо недоліком законодавчого регулювання господарських відносин на валютному ринку. Так, згідно з п. 4 розділу I

²⁰ Великий енциклопедичний юридичний словник (Шемшученко Ю ред, Юридична думка 2012) 70.

²¹ Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними: Закон України від 18 листопада 1997 р. № 637/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 9. Ст. 34.

²² Про затвердження Класифікатора іноземних валют: постанова Правління Національного банку України від 4 лютого 1998 р. № 34. *Офіційний вісник України*. 1998. № 7. С. 120.

постанови Правління НБУ “Про затвердження Інструкції з організації інкасації коштів та перевезення валютних цінностей банків в Україні” до валютних цінностей (коштів) також належать:

золото та інші дорогоцінні метали у вигляді злитків, пластин, дорогоцінне каміння, коштовності;
платіжні документи та інші цінні папери (акції, облігації, купони до них, бони, векселі (тратти), боргові розписки, акредитиви, чеки, банківські накази, депозитні сертифікати, ощадні книжки, інші банківські та фінансові документи), які є засобами валютно-фінансових відносин, виражені у валюті України або іноземній валюті, або банківських металах²³.

Пропонуємо закріпити вичерпний перелік валютних цінностей у ст. 1 Закону про валюту.

3. Торгівля валютними цінностями має комерційний характер, оскільки є видом підприємницької діяльності. Суб’єкти господарювання здійснюють професійну фінансову діяльність із торгівлі валютними цінностями систематично для задоволення майнових інтересів інших членів суспільства, з основною метою – одержання прибутку від операцій, які вони проводять.

4. Торгівля валютними цінностями як різновид господарської комерційної діяльності здійснюється спеціальними суб’єктами господарювання на власний ризик. При здійсненні будь-якого виду професійної фінансової діяльності виникають ризики. Фінансові ризики для суб’єктів торгівлі валютними цінностями проявляються у вигляді загрози банкрутства, неотримання доходу, ризиків зазнати збитків у результаті проведення будь-яких валютних операцій тощо.

У чинному законодавстві не міститься визначення фінансового ризику. Водночас законодавець регламентує різні види фінансових ризиків. Одним із видів фінансового ризику виділяється валютний ризик. Валютний ризик (*foreign exchange risk*) визначається як наявний або потенційний ризик для надходжень і капіталу, який виникає через несприятливі коливання курсів іноземних валют і цін на банківські метали. До валютних ризиків відносяться ризик трансакції, трансляційний ризик (ризик перерахунку з однієї валюти в іншу), економічний валютний ризик тощо²⁴. В економічній доктрині валютні ризики визначаються як: 1) небезпека валютних втрат у результаті зміни курсу валюти ціни (позики)

²³ Про затвердження Інструкції з організації інкасації коштів та перевезення валютних цінностей банків в Україні: постанова Правління Національного банку України від 31 березня 2017 р. № 29. *Офіційний вісник України*. 2017. № 36. С. 132.

²⁴ Методичні вказівки з інспектування банків “Система оцінки ризиків”, схвалені постановою Правління Національного банку України від 15 березня 2004 р. № 104 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04>> (дата звернення: 21.11.2019).

щодо валюти платежу у період між підписанням зовнішньоторговельної або кредитної угоди та здійсненням платежу за нею²⁵. Валютні ризики ще називають ризиком зміни валютного курсу, або курсовим ризиком, і також розглядають як ризик можливих втрат за відкритої позиції в іноземній валюті²⁶; 2) міра якісної і кількісної оцінки непередбачених змін валютного курсу²⁷; 3) комплексна категорія, що включає джерела ризику (короткострокові та довгострокові коливання валютних курсів), валютну експозицію (характеризує ступінь схильності до втрат або отримання доходів) і наслідки (виражаються у масштабах втрат або додаткових вигод для банку)²⁸.

У правових дослідженнях валютні ризики поділяють за рівнем їх можливого виникнення на: валютні ризики світогосподарського (міждержавного) рівня та валютні ризики національного (внутрішньодержавного) рівня²⁹; зарубіжні дослідники пропонують поділяти валютні ризики на: валютно-курсів (бухгалтерський (трансляційний) і валютно-економічний ризики) та ризики країни (політичний ризик та ризик валютного контролю)³⁰.

5. Для торгівлі валютними цінностями характерне поєднання приватних і публічних інтересів. Професійна фінансова діяльність із торгівлі валютними цінностями може існувати як баланс приватного інтересу суб'єктів такої діяльності щодо отримання прибутку від здійснення валютних операцій і публічних інтересів, зокрема споживачів (щодо якості, ціни та інших характеристик цього виду фінансових послуг) і держави (щодо сплати податків та дотримання інших, встановлених правил у сфері господарювання).

6. У процесі здійснення спеціальним суб'єктом господарювання торгівлі валютними цінностями відбувається формування і використання власних та (або) залучених фінансових активів у сфері суспільного виробництва, тобто на валютному ринку України та на міжнародних валютних ринках. Крім територіальної ознаки, можна виділити два основних критерія для розмежування валютного ринку України та міжнародних валютних ринків (на підставі аналізу їх законодавчих визначень) – це суб'єкти й об'єкти торгівлі на цих ринках. Так, суб'єктами валютного

²⁵ Т Демчук, 'Аналіз ризиків при здійсненні підприємствами валютних операцій' [2009] 6(24) 2 Економічні науки. Серія "Облік і фінанси" 162.

²⁶ О Береславська, *Міжнародні розрахунки та валютні операції: навчальний посібник* (Університет ДФС України 2019) 342.

²⁷ Є Бобров, 'Природа та форми прояву валютного ризику' (2009) 19 Вчені записки Університету "Крок": збірник наукових праць 73.

²⁸ М Ребрик, 'Валютний ризик в умовах глобалізації ринку банківських послуг' [2010] 1(43) Вісник Академії митної служби України. Серія "Економіка" 138.

²⁹ О Шереметьєва, 'Правові основи регулювання валютних ризиків' (автореф дис канд юрид наук, 2007) 18.

³⁰ James Jessica (ed), *Currency management: Overlay and Alpha Trading* (Risk Books 2004) 193–7.

ринку України є банки і небанківські установи, а суб'єктами міжнародних валютних ринків – банки. Відповідно, об'єктами торгівлі на валютному ринку України можуть бути будь-які валютні цінності, визначені законодавством, об'єктами міжнародних валютних ринків – іноземна валюта і банківські метали (пункти 3, 7 розділу I)³¹.

Торгівлю валютними цінностями можна поділити на певні види за різними критеріями.

За суб'єктним складом: 1) торгівля валютними цінностями, що здійснюється банками; 2) торгівля валютними цінностями, що здійснюється небанківськими установами.

За сферою здійснення: 1) внутрішня торгівля – на валютному ринку України; 2) зовнішня торгівля – на міжнародних валютних ринках.

За видом валютних цінностей: 1) торгівля національної валютою; 2) торгівля іноземною валютою; 3) торгівля банківськими металами.

За формою здійснення: 1) торгівля валютними цінностями у готівковій формі (для банківських металів із фізичною поставкою); 2) торгівля валютними цінностями у безготівковій формі (для банківських металів без фізичної поставки).

За способом здійснення: 1) онлайн торгівля іноземною валютою та банківськими металами (в інформаційно-телекомунікаційних системах, включаючи систему дистанційного обслуговування); 2) оффлайн торгівля іноземною валютою та банківськими металами (безпосередньо у пункті обміну іноземної валюти).

Висновки. Отже, пропонуємо у чинному законодавстві закріпити таке визначення: *“Торгівля валютними цінностями – це професійна фінансова діяльність банків і небанківських установ щодо обміну валютних цінностей у готівковій та (або) безготівковій формі (для банківських металів – із або без фізичної поставки) шляхом укладення переважно договорів купівлі-продажу на валютному ринку України та на міжнародних валютних ринках”*. Аналіз інших видів фінансових послуг буде предметом подальших досліджень.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Bereslavsk O, *Mizhnarodni rozrakhunky ta valiutni operatsii: navchalnyi posibnyk [International Payments and Foreign Currency Transactions: Study Guide]* (Universytet DFS Ukraine 2019) (in Ukrainian).

³¹ Про затвердження Положення про структуру валютного ринку України, умови та порядок торгівлі іноземною валютою та банківськими металами на валютному ринку України (н 5).

Анастасія Попова

Edited books

- James J (ed), *Currency management: Overlay and Alpha Trading* (Risk Books 2004) (in English).

Dictionaries

- 'Konvertatsiia' ['Conversion'] (SLOVNYK.ua) <<https://www.slovnyk.ua/index.php?swrd=конвертація>> (accessed: 21.01.2020) (in Ukrainian).
- Velykyi entsyklopedychnyi yurydychnyi slovnyk [The Great Encyclopedic Dictionary of Law]* (Shemshuchenko Yu red, Yurydychna dumka 2012) (in Ukrainian).

Journal articles

- Bobrov Ye, 'Pryroda ta formy proiavu valiutnoho ryzyku' ['The Nature and Forms of Foreign Exchange Risk'] (2009) 19 Vcheni zapysky Universytetu "Krok": zbirnyk naukovykh prats 73 (in Ukrainian).
- Bubenets I, 'Suchasnyi stan torhivli yak haluzi hospodarskoi diialnosti' ['Current State of Trade as a Branch of Economic Activity'] [2009] 1(1) Ekonomichna stratehiia i perspektyvy rozvytku sfery torhivli ta posluh 337 (in Ukrainian).
- Demchuk T, 'Analiz ryzykiv pry zdiisnenni pidpriemstvamy valiutnykh operatsii' ['Risk Analysis for Foreign Currency Transactions Conducted by Enterprises'] [2009] 6(24). Ch. 2 Ekonomichni nauky. Seriia "Oblik i finansy" 162 (in Ukrainian).
- Kostenko R, 'Formuvannia u maibutnikh ekonomistiv znan pro valiutnyi rynok ta birzhovi valiutni operatsii u protsesi profesiinoi pidhotovky' ['Forming of Economics Students' Knowledge about the Foreign Currency Market and Exchange Currency Transactions in the Course of Professional Training'] (2010) 4 Ekonomika kharchovoi promyslovosti 32 (in Ukrainian).
- Kostiuchenko O, 'Poniattia ta klasyfikatsiia valiutnykh operatsii' ['The Concept and Classification of Foreign Currency Transactions'] (2008) 11 Visnyk Akademii advokatury Ukrainy 40–1 (in Ukrainian).
- Rebryk M, 'Valiutnyi ryzyk v umovakh hlobalizatsii rynku bankivskykh posluh' ['Exchange Risk in the Context of Globalization of the Banking Services Market'] [2010] 1(43) Visnyk Akademii mytnoi sluzhby Ukrainy. Seriia "Ekonomika" 138 (in Ukrainian).
- Smirnova I ta Smirnova N, 'Vplyv zminy valiutnykh kursiv na finansovu zvitnist: analiz zakordonnoho ta vitchyznianoho dosvidu' ['Impact of Exchange Rate Changes on Financial Statements: Analysis of Foreign and National Experience'] [2014] 2(1) Problemy i perspektyvy rozvytku pidpriemnytstva 128 (in Ukrainian).
- Zhuravel V, 'Tendentsii funktsionuvannia svitovoho finansovoho rynku' ['Trends in the Functioning of the Global Financial Market'] (2011) 935 Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu im. V. N. Karazina 145 (in Ukrainian).

Thesis

- Filipenko T, 'Mekhanizm derzhavnogo upravlinnia valiutnym rynkom Ukrainy' ['The State's Mechanism for Management of Ukraine's Currency Market'] (avtoref dys d-ra nauk derzh uprav-nia, 2011) (in Ukrainian).
- Haleshchuk H, 'Oblik i analiz operatsii v inozemni valiuti' ['Accounting and Analysis of Foreign Currency Transactions'] (avtoref dys kand ekon nauk, 2015) (in Ukrainian).
- Pruskyi O, 'Orhanizatsiia diialnosti komertsii bankiv na valiutnomu rynku Ukrainy' ['Organization of Commercial Banks' Activities on the Currency Market of Ukraine'] (avtoref dys kand ekon nauk, 2006) (in Ukrainian).
- Sheremetieva O, 'Pravovi osnovy rehuliuвання valiutnykh ryzykiv' ['Legal Framework for Regulation of Foreign Exchange Risks'] (avtoref dys kand yuryd nauk, 2007) (in Ukrainian).

Anastasiya Popova

TRADING IN CURRENCY VALUES
AS A TYPE OF PROFESSIONAL FINANCIAL ACTIVITY

ABSTRACT. The relevance of the issues raised in this article stems from the need to improve legal regulation of trade in currency values, and is also necessitated by an insignificant number of theoretical studies and insufficient elaboration of the issues intrinsic to this legal category.

The purpose of the article is to analyze the correlation between trading in currency values and currency transactions, between the categories “trade” and “exchange”. Furthermore, based on the identified essential features, the article aims at proposing the definition of trading in currency values and at classifying this type of professional financial activity by various criteria.

The author arrives at the conclusion that trading in currency values is a form of currency values exchange which is exercised by entering into respective sales contracts, and that the relationship between the categories “currency transactions” and “currency values” is that of part-to-whole, since current legislation regards trading in currency values as a component of foreign exchange transactions. The article highlights a drawback in legislative regulation of economic relations on the foreign exchange market with regard to the established list of currency values applied at the sub-legislative level.

Following the analysis of essential features of currency values trading, the author suggests that this legal category be defined as a professional financial activity of banks and non-banking institutions which comprises currency values exchange in cash or non-cash form (for bank metals – with or without physical delivery), mostly by entering into purchase and sale contracts on the currency market of Ukraine and international currency markets.

The author concludes that trading in currency values is a separate type of professional financial activity characterized by its intrinsic qualifying features: special (limited) parties involved – banks and non-banking institutions; its content is a financial service for exchange of currency values; it has a commercial and risky nature; it combines private and public interests; and it is carried out within the public production sector – on the currency market of Ukraine and international currency markets.

It is proposed to classify trade in currency values by the following criteria: parties involved; area where it is carried out; type of currency values; the form in which it is carried out; and the method by which it is carried out.

KEYWORDS: currency transactions; currency risks; trading in currency values; professional financial activity; exchange.